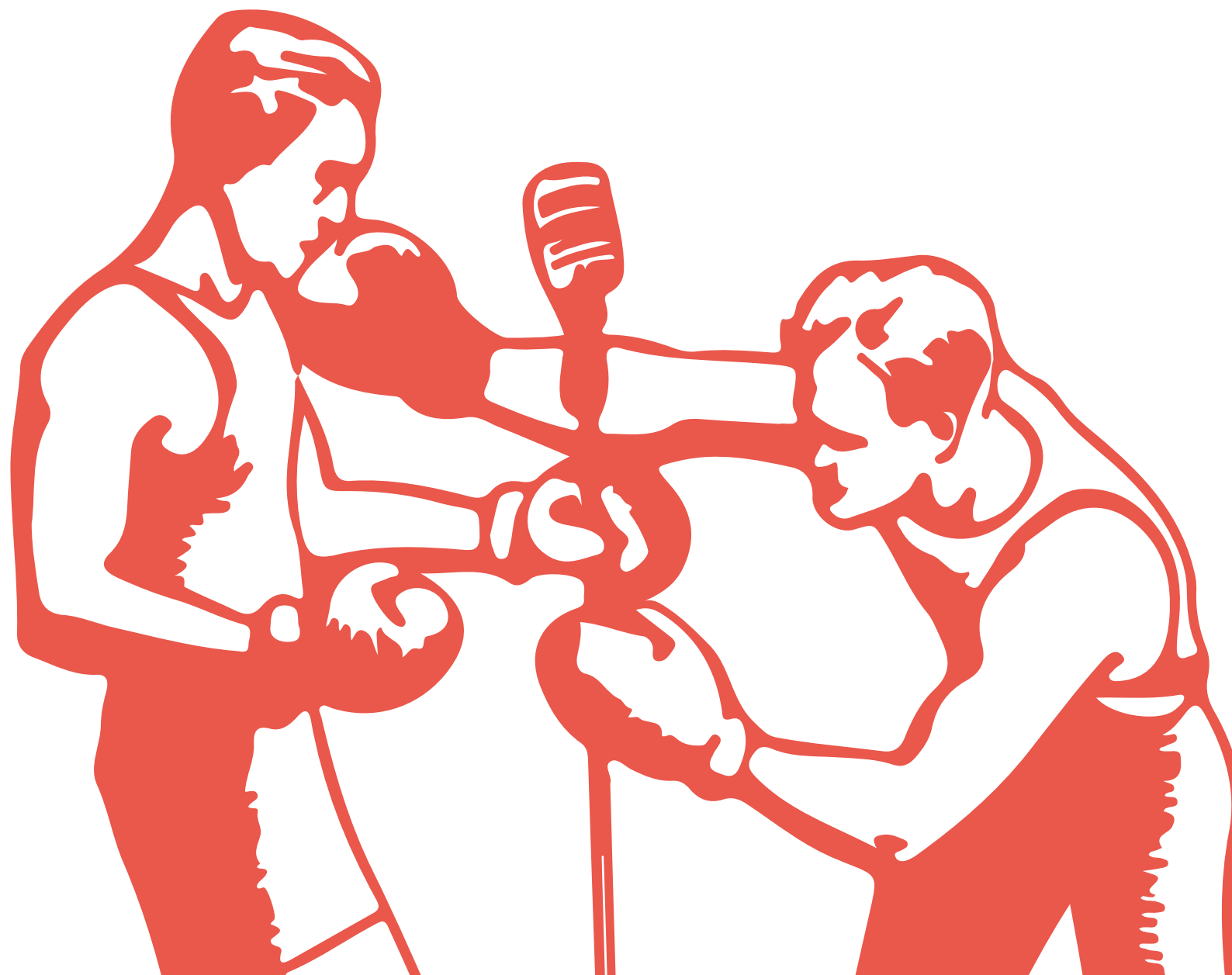

SLAM!

Lesmap

schrijven en performen in de klas
Voor wie jongeren (12+) een taal wil bieden

INHOUD

Voorwoord	3
Ronde 1 – Schrijven	4
1. Aandacht! Alliteratie	5
2. Van één woord tot een gedicht	6
3. De zintuigen uitgebuit	8
4. Beelden uit het nu	9
5. Luister & vind	11
6. Schrijven: liefdesgedichten brutaliseren	13
7. Schrijven: ik droom van...	14
8. Verbeelding met bubbels	16
9. Hedendaagse troubadours	18
Ronde 2 – Performen	21
1. Spreken in medeklinkers en lettergrepen	22
2. Het beest in jezelf	24
3. Gedichtenbattle	25
4. Tableaus	27
5. Tekst2stage	29
Extra time	32
Info voor leerlingen en leerkrachten die nog meer willen	

Dit initiatief van Creatief Schrijven vzw is gerealiseerd door Max Greyson, Philip Meersman, Carmien Michels (auteurs) en Xavier Roelens (redactie).

VOORWOORD

Hoe kom je tot een expressieve mengvorm waar dichters, rappers, acteurs, comedians en storytellers elkaar blindelings vinden? Alles mag, zolang het in een ritmische, gedreven en toegankelijke vorm wordt gebracht. Slam poetry overstijgt de klassieke voordracht en haalt zijn kracht uit het directe contact met het publiek. Is het nieuw? De naam is nieuw, het genre stokoud. Denk maar aan Simon Vinkenoog, Jacques Brel tot zelfs de gedichten van Homerus die verdacht ritmisch, gedreven en toegankelijk klinken.

Poëzie en voordracht zijn altijd al twee handen op één buik geweest. Wacht! Was slam poetry dan geen wedstrijd tussen woordkunstenaars? Dat mag. De eerste poetry slam was een wedstrijd in Chicago. Sindsdien is het concept de grote poel overgewaaid en is het in de meeste Europese landen uitgegroeid tot een onbetwistbaar onderdeel van de podiumkunsten en de literatuur, een genre dat sterk genoeg geaard is om op eigen benen te staan.

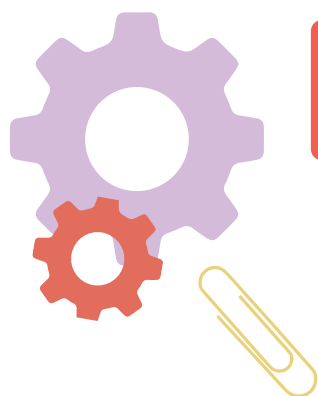
Ook in Vlaanderen is er een stabiele basis aan slamdichters voorradig en het publiek gluurt voorzichtig nieuwsgierig de zalen binnen om ze aan het werk te zien. Daarom besloot Creatief Schrijven vzw dat het hoog tijd werd voor achtergrondinformatie over het fenomeen. Eind 2012 publiceerde de organisatie de brochure Poetry Slam Poetry die uitlegt hoe een slam in elkaar zat en hoe je er zelf een kunt organiseren. En nu is er deze lesmap 'Slam!' met de concrete uitwerking van lestijden voor leerkrachten. Samen vormen beide publicaties de ideale basis voor wie zijn leerlingen wil helpen om zich in taal op een creatieve manier te uiten.

We nodigen jou als gebruiker van deze lesmap uit om met je leerlingen een heel parcours af te leggen. Waarom? Organisaties als Creatief Schrijven, TRILL vzw en ARTtype vzw krijgen vaak vraag om een workshop voor middelbare scholen te geven. De workshopdocenten gaan enkele uren aan de slag met de leerlingen, maar tegen de tijd dat de creatieve trein goed en wel vertrokken is, gaat de bel. Hoewel de jongeren zich volmondig onderdompelen in de vrije omgang met taal, is de tijd te kort om van een taalbad te kunnen spreken. Deze lesmap is voornamelijk geschreven ter voorbereiding, ondersteuning en nazorg van workshops taalcreativiteit en performance. De workshops bieden de jongeren een laagdrempelige expressievorm aan om hun gedachten, gevoelens, frustraties en dromen te verwoorden en te uiten. Ze zijn in stijgende graad van moeilijkheid geordend, zonder dat de leerkracht daarom alle lestijden hoeft te geven. De leerkracht kan een uitdagend parcours uitstippelen op basis van de uitgekozen lesuren.

De lestijden spitsen zich verder toe op schrijven en performen, de twee facetten die samen slam poetry maken. Vaak wordt binnen een lestijd ook de brug tussen beiden geslagen om het taalgerecht op smaak te brengen. Pen en papier zijn essentieel gereedschap om de taalspier te stretchen en te harden. Verder heb je enkel het lef nodig om op je bek te gaan.

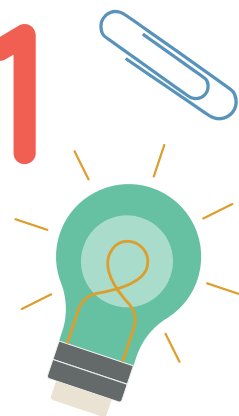
Max Greyson

RONDE 1

SCHRIJVEN

1. Aandacht! Alliteratie

DOEL

De meest voor de hand liggende bron waaruit je inspiratie en creativiteit put bij het schrijven is de taal zelf. De woorden en hun volgorde bepalen de klank en het ritme van versregels. We vertrekken vanuit 'het woord' om een gedicht te schrijven.

STAP VOOR STAP

1. Opwarming (10 min.)

Om te schrijven moet je helder kunnen denken, en daarom heeft de taalspier zuurstof nodig. Sta met de hele groep in een kring en gooi de spieren los. Daarna zegt iedereen om beurt een woord dat begint met de letter A. Wanneer iemand langer dan vijf seconden moet nadenken, stapt deze persoon achteruit. Drijf het tempo op tot de derde ronde.

Daarna doe je hetzelfde met de letter B. De personen die in de eerste ronde achteruit gingen, vormen een aparte groep en blijven bij de A.

Ten slotte komt de hele groep weer samen en draait iedereen zich met de rug naar het midden van de kring, zodat je elkaar niet ziet. Je doet nog drie ronden met woorden die beginnen met een C of D, waarbij iedereen zijn woord luid uitschreeuwt.

2. Schrijfoefening: allitereren (30 min.)

De deelnemers nemen pen en papier en gaan zitten. Ze kiezen een letter en schrijven zoveel mogelijk alliteraties (*minstens twintig*) met de gekozen letter op een blad papier. Ze gebruiken verschillende woordsoorten. (*werkwoorden, substantieven, adjectieven,...*)

Daarna kiezen de deelnemers twee woorden uit de lijst die ze samenvoegen tot de titel van de tekst. Ze gaan op zoek naar woorden die in conflict staan met elkaar. Daardoor ontstaat diepgang, humor, ironie of absurditeit. De combinatie van de twee woorden roept minstens iets op dat niet alledaags is. (*de kleine kolos, schreeuwende stilte, zonnig zwart, ...*)

Onder de titel schrijven ze één lange zin waarin ze zo veel mogelijk van de opgelijste woorden gebruiken, en waar nodig aangevuld met nieuwe woorden. De zin moet niet realistisch zijn, liefst zelfs volkomen absurd, maar wel grammaticaal correct. En hij moet ook passen onder de titel. De zin moet minstens 4 regels lang zijn, dus zal hoe dan ook enkele voegwoorden en komma's bevatten.

3. Voordracht (10 min.)

Iedereen leest rechtstaand en luidop zijn tekst voor. De spreker legt veel nadruk op de beginletters van de woorden. De klankkleur van de tekst zal erg beïnvloed zijn door de gekozen letter. De S bijvoorbeeld geeft een scherpe toon aan de tekst, de R brengt een speels en rollend ritme teweeg en de O leidt tot een ronde klank. Ook merk je het effect van alliteratie, of beginrijm. Zonder na te denken over rijmschema's sluipt er toch een ritmisch vernuft in de tekst en worden toehoorders geraakt door de klankherhalingen. Klank en ritme zijn de basis voor podiumpoëzie, en bij uitstek voor *slam poetry*.

PRAKTISCH

Vanaf 12+

Lestijd: 50 min. Nodig: pen en papier

© Max Greyson

2. Van één woord tot een gedicht

DOEL

In deze workshop associëren we vanuit één woord om een kort gedicht te schrijven. Deze oefening is goed als opwarmer. Je kunt ze als voorbeeld klassikaal maken en daarna in kleinere groepen herhalen.

STAP VOOR STAP

1. Opwarming: groepsbrainstorm – associatie (5 min.)

In het midden van het bord of de flipover staat in het groot een woord, bijvoorbeeld 'poëzie'. Het kan elk woord zijn, eventueel verbonden met een dag- of weekthema in de school. De leerlingen van de klas zeggen het eerste woord dat in hen opkomt met als beginletter een letter van het woord dat reeds op het bord staat. *Bij poëzie bijvoorbeeld kunnen ze denken aan 'park', 'oever', 'eend', 'zee', 'inktvis', 'egel'. Per letter zeggen ze één woord.* Twee leerlingen noteren de woorden op het bord. De leerkracht coördineert.

2. Een eerste strofe – associatie (10 min.)

Nadat de woorden op het bord staan, maken de leerlingen aan het bord twee of meer zinnen waarin ze alle op het bord geschreven woorden verwerken (uitgezonderd het beginwoord 'poëzie'). Bijvoorbeeld:

*Aan de oever van de vijver zat een egel te dromen
Hij wilde mee met eend, weg, naar verre oorden
Hij had nog nooit de zee gezien
En wilde met een inktvis praten*

De leerlingen aan het bord lezen om beurt een vers van het gedicht luidop.

3. Een tweede strofe – associatie (10 min.)

De leerkracht duidt twee nieuwe leerlingen aan.

De leerkracht vraagt aan de andere leerlingen om vrij, deze keer zonder startpunt, een aantal woorden op te sommen, evenveel als in de eerste oefening. Deze woorden verschillen van de eerste reeks woorden. Bijvoorbeeld: 'hij', 'mee', 'dromen', 'wilde kastanjes', 'praten'.

De twee nieuwe leerlingen maken twee of meer zinnen met de set nieuwe woorden. Bijvoorbeeld:

*Hij zag zijn dromen wegwaaien
Mee met de bruine bladen uit het bos
Wilde kastanjes vielen op zijn hoofd
Het leek wel of ze met hem wilden praten*

De leerlingen aan het bord lezen om beurt een vers van het gedicht luidop.

4. Een derde ronde – een nieuw gedicht (10 min.)

De leerkracht duidt twee nieuwe leerlingen aan.

De leerkracht vraagt nu aan de leerlingen (klassikaal of enkel aan de twee leerlingen vooraan) om aan te geven welke zin (uit beide teksten) ze de mooiste, leukste, meest uitdagende,... vinden. De gekozen zin wordt als eerste vers van een nieuw gedicht opgeschreven.

De leerkracht vraagt nu welke zin volgens de leerlingen een prachtig, verrassend, onverwacht, mooi, leuk, spannend,... einde zou zijn voor een gedicht.

De zin komt onderaan het bord.

Openingszin: Hij zag zijn dromen wegwaaien

Afsluiter: Hij had nog nooit de zee gezien

De twee nieuwe leerlingen vullen nu – met de woorden, zinnen en elementen die op het bord staan – het gedicht op met nog twee à vier zinnen.

*Hij zag zijn dromen wegwaaien
aan de oever van de vijver
wilde kastanjes wilden praten
over eenden en verre oorden
hij zweeg en staarde naar de bruine bladen
hij had nog nooit de zee gezien*

De leerlingen aan het bord lezen om beurt een vers van het gedicht luidop.

5. Iedereen een eigen tekst (10 min.)

De leerkracht verdeelt de klas in kleine groepjes (vier of vijf per groep).

De leerlingen krijgen nu tien minuten de tijd om aan de hand van de woordenreeksen en zinnen op het bord een eigen korte tekst te schrijven van vier tot maximaal acht regels. Dit gedicht is uiteraard anders dan wat er al op het bord staat.

6. Toonmoment (5 min.)

Iedere groep leest voor (dit kan één lijn per groepslid zijn of één vertegenwoordiger van de groep leest alles) wat zij hebben geschreven.

Variatie: enkel 1. wordt klassikaal gedaan en de andere onderdelen in kleine groepen.

PRAKTISCH

Vanaf 12+

Lestijd: 50 min.

Nodig: pennen, papieren, flipover of bord, bordstiften

© Philip Meersman (naar een idee van Gijs Ter Haar)

3. De zintuigen uitgebuit

DOEL

Slam poetry is een gedreven, toegankelijke vorm van podiumperformance. De volgende oefening gaat naar de kern van het vertellen, namelijk de zintuigen. Een tekst die zintuiglijk is brengt altijd een gevoel teweeg bij de lezer of luisteraar. Spanning, geloofwaardigheid en inleving hangen grotendeels af van de mate waarin een tekst appelleert aan de zintuigen.

STAP VOOR STAP

1. Opwarming (10 min.)

Om bij het schrijven de zintuigen te betrekken, prikkelen we ze eerst. De deelnemers staan in een kring en gooien de spieren los voor de bloeddorststrooming. Daarna sluit iedereen de ogen. De docent gaat rond met een voorwerp en laat elke deelnemer het voorwerp voelen met de handen. Elke deelnemer zegt één woord over het voorwerp (*ruw, hard, klein,...*) en mag niet herhalen wat al is gezegd.

In een tweede ronde opent iedereen weer de ogen en maakt de docent een geluid met het voorwerp (*klop erop, schud ermee, ...*). Om de beurt zeggen de deelnemers waaraan het geluid hen doet denken (*kikker, fabriek, de zee, ...*).

Tot slot verzint iedereen een bizarre geur voor een fictief persoon (*de man ruikt naar een telefoon-centrale*).

2. Schrijfoefening vanuit de zintuigen (30 min.)

Een nieuw voorwerp wordt centraal opgesteld. In dit voorbeeld is het een tros druiven, maar een-der welk voorwerp kan.

De deelnemers schrijven zoveel mogelijk woorden op die spontaan bij het voorwerp in hen opkomen. Daarvoor bekijken ze het, voelen eraan, luisteren ernaar, ruiken eraan en mogen indien mogelijk ook proeven. Ze gebruiken verschillende woordsoorten: werkwoorden, substantieven, adjectieven,... Voor een tros druiven zijn er heel wat mogelijkheden (*groen, zacht, glad, bijten, pit, fris, honger, fruit, wijn, ...*).

Met deze lijst woorden gaat iedereen aan de slag om een gedicht te schrijven. Het uitgangspunt is om van het voorwerp een mens te maken. Alle opgeschreven kenmerken en associaties zetten de deelnemers om in uiterlijke kenmerken en karaktereigenschappen van een fictief persoon. (*De vrouw is zacht als fris fruit, de honger in haar blik blinkt als een glanzende pit in haar ogen, ...*).

3. Voordracht (10 min.)

Aan het einde van de les leest iedereen zijn tekst luidop voor de klas.

PRAKTISCH

Vanaf 12+

Lestijd: 50 min.

Nodig: inspirerende voorwerpen, pen en papier

© Max Greyson

4. Beelden uit het nu

DOEL

De actualiteit vormt altijd een goede inspiratiebron. Kijken naar onze eigen leefwereld is niet alleen goed om de pen te trainen, maar ook om in contact te blijven met onze tijd en kritisch te durven denken. Slam poetry vertrekt steeds vanuit de kritische, gedreven blik van de dichter.

Voor deze oefening zijn recente kranten nodig, liefst één exemplaar per deelnemer.

STAP VOOR STAP

1. Opwarming (10 min.)

De opwarming wil de spontane taalgevoeligheid opwekken. Sta met de hele groep in een kring en gooi de spieren los. Iedereen zegt om de beurt een woord binnen een bepaald thema, bijvoorbeeld “vakantie” (*koffer, strand, teenslipper, cocktail, rust, ...*). De snelheid wordt gestaag opgedreven, zodat de woorden zich na drie ronden in een razend tempo afwisselen. Hierna kies je een ander thema. Iedereen zegt het woord op een ander volume: sommigen roepen luid, anderen fluisteren. Ten slotte kies je een derde thema en loopt iedereen kriskras door de ruimte, terwijl ze woorden opnoemen met wisselend volume.

2. Schrijfoefening vanuit een actueel beeld (30 min.)

De deelnemers kiezen een afbeelding die hen aanspreekt of raakt uit de krant. Ze schrijven woorden onder of naast elkaar (minstens twintig) die voor hen verband houden met het beeld. De context van de afbeelding hoeven ze niet te behouden. Vrije associatie is de sleutel. De deelnemers gebruiken verschillende woordsoorten (werkwoorden, substantieven, adjectieven, ...) en taalsoorten (visueel, beschouwing, emotie, geluid, gevoel, geur,...).

Met deze reeks woorden schrijven de deelnemers een gedicht. Ze verzinnen een nieuwe context bij het beeld. Daarbij beschrijven ze niet enkel wat er te zien is, maar leggen ze ook verbanden met zaken buiten de afbeelding. Bij een beeld van een auto-ongeval kun je bijvoorbeeld de verwoesting beschrijven, maar ook een verband creëren met conflicten tussen mensen die in het dagelijkse leven of op de werkvloer tegen elkaar botsen.

Verbanden leggen is een moeilijke denkoefening. Een vooropgestelde structuur kan handig zijn. Het gedicht bestaat dan uit de volgende delen.

- 1e regel:** een zin uit het krantenartikel dat verbonden is met het beeld;
- 2e regel:** een beschrijving van de ruimte op het beeld (waar zijn we?);
- 3e regel:** een beschrijving van de persoon/het voorwerp dat de aandacht trekt (wie zien we?);
- 4e regel:** een opsomming uit de woorden uit de lijst van de vorige oefening (wat zien we?);
- 5e regel:** vrij;
- 6e regel:** vrij;
- 7e regel:** vrij;
- 8e regel:** een herhaling van de eerste zin, waarin een woord is veranderd.

De deelnemers mogen uiteraard de volgorde veranderen of de structuur loslaten wanneer ze zelf een structuur voor ogen hebben. De beperkingen zijn een houvast en leidraad, maar geen verplichting.

3. Expressie (10 min.)

Tenslotte lezen de deelnemers tweemaal luidop hun tekst voor. De eerste keer zonder de afbeelding te laten zien. De tweede keer met de afbeelding erbij.

PRAKTISCH

Vanaf 12+

Lestijd: 50 min.

Nodig: kranten, pen en papier

© Max Greyson

5. Luister & vind

DOEL

De leerlingen leren het principe van een “found poem” (gevonden gedicht). Ze ontdekken verschillende vormen van ‘vinden’ en leren actief naar elkaar te luisteren.

STAP VOOR STAP

1. Introductie (5 min.)

De leerlingen zitten in een cirkel met pen en notitieblok. Vijf leerlingen nemen plaats in het midden van de cirkel. Zij krijgen boeken, tijdschriften, kranten om in te bladeren. Dit is het bronmateriaal. Dit materiaal kan vrij of thematisch zijn, afhankelijk van een eventueel dag- of weekthema in de school, zoals sport, vakantie, reizen, seizoenen, natuur, ... De leerkracht geeft de leerlingen in het midden een volgnummer. Zij nemen willekeurig enkele exemplaren bij hen van het bronmateriaal. Zij worden de lezers.

2. Luisteren (15 min.)

De lezers nemen een publicatie en slaan willekeurig een pagina open. Ze lezen in de opgegeven volgorde elk twee minuten uit de tekst voor. Time dit. De leerlingen in de cirkel (de vinders) schrijven zoveel mogelijk woorden op die ze horen, vooral woorden die ze interessant vinden of die hen prikkelen. Pas op! Het is geen dictee, ze moeten niet proberen alles op te schrijven. Variatie: de leerlingen in het midden beschrijven een foto uit een van de publicaties.

3. Selecteren, ordenen (10 min.)

Alle leerlingen ordenen nu de geschreven woorden in kolommen. Ze maken drie kolommen die je titels meegeeft. Dat kan zijn: Saai, Prikkelend, Apart. Maar je kunt er evengoed van maken: Mensen, Dieren, Dingen. Ze plaatsen alle woorden en zinnen in een van de drie kolommen. Daarna duiden ze per kolom twee woorden aan die voor hen het meest in het oog springen.

De lezers nemen de publicatie die zij hebben voorgelezen op en selecteren per publicatie per collega (medeleerling in het midden) vijf woorden en sorteren al deze woorden eveneens in de drie kolommen zoals de andere medeleerlingen. Alternatief kunnen ze ook tijdens de voordracht van hun collega's noteren en daarna aanvullen met woorden uit de eigen gelezen tekst.

4. Schrijven maar (10 min.)

Alle leerlingen schrijven een gedicht, vrij vers, waarbij de zes woorden die ze hebben aangeduid voorkomen. Ze gebruiken ook zoveel mogelijk van de andere woorden die ze eerder opschreven. Afhankelijk van de overgebleven tijd kan dit gedeelte als taak worden opgegeven of naar een volgende les opschuiven.

5. Delen, luisteren, becommentariëren (10 min. tot 60 min.)

Alle leerlingen lezen hun werk voor in het midden. De andere leerlingen luisteren en geven een korte eerste impressie.

Variatie:

1. De medeleerlingen schrijven twee woorden per performance op die voor hen interessant waren. Met deze woorden gaan de leerlingen opnieuw aan de slag.
2. De leerlingen discussiëren over het voorgelezen gedicht. In de bespreking letten ze op de verwerking van het bronmateriaal, de keuze aan “gevonden” woorden, de relatie tussen het eigen gedicht en dat van de andere leerlingen, ...

PRAKTISCH

Vanaf 12+

Lestijd: 50 min. of 100 min.: je kunt ook meer tijd om te schrijven geven, of het schrijven als taak of in een volgende les opgeven, samen met het voorlezen en eventuele uitdiepen.

Nodig: pennen, papieren, flipover of bord, bordstiften, chrono

© Philip Meersman (naar een idee van Andolyn Brown en Mark Otuteye)

6. Schrijven: liefdesgedichten brutaliseren

DOEL

De leerlingen zetten bestaande gedichten die naar hun hand. Van het oorspronkelijke gedicht laten ze geen spaan heel.

STAP VOOR STAP

1. Voorbereiding: liefdesgedichten verzamelen

Vraag de leerlingen om enkele liefdesgedichten mee te brengen die ze mooi vinden. Breng zelf ook een bundel liefdesgedichten mee, of een collectie waar ze uit kunnen kiezen.

2. Inleiding: liefdesgedicht kiezen (10 min.)

De leerlingen kiezen uit het aanbod één gedicht waarmee ze aan de slag willen. Het gedicht bestaat uit minimaal tien versregels.

3. Kern: brutaliseren (30 min.)

In de eerste fase vervangen we enkel woorden uit het gedicht en blijft de vorm behouden. We beginnen bij de zelfstandige naamwoorden: deze woorden worden vervangen door een zelfstandig naamwoord dat er inhoudelijk niets mee te maken heeft, maar dat vormelijk gelijkaardig is. Een woord dat bestaat uit twee lettergrepen vervang je door een ander woord met twee lettergrepen. Twee substantieven die in het oorspronkelijke gedicht op elkaar rijmen, worden vervangen door twee nieuwe woorden die op elkaar rijmen.

Hierna komen de werkwoorden, de adjectieven, de bijwoorden en de functiewoorden. Zie erop toe dat het metrum en de rijmstructuur zoveel mogelijk bewaard blijven.

Nu we inhoudelijk een volledig ander gedicht hebben, pakken we de structuur van het gedicht aan. De leerlingen zullen merken dat sommige zinnen nog weinig steek houden. Per zin schuiven ze met de woorden tot ze in een volgorde staan die hen aanspreekt. Ze mogen woorden schrappen en toevoegen. Vervolgens herschikken ze de versregels. De leerlingen maken dat het gedicht inhoudelijk interessant wordt om te brengen (absurde gedichten zijn zeker toegelaten) en anderzijds dat de vorm aantrekkelijk is: door binnenrijm, klankherhaling, alliteraties, stijlfiguren, spel met het ritme, ... De leerlingen bepalen vrij welke inhoud en vorm het nieuwe gedicht krijgt. Liefde hoeft niet meer aanwezig te zijn.

4. Slot (10 min.)

Ten slotte worden de oorspronkelijke titels van de gedichten op het bord geschreven. De leerlingen kijken of ze een titel vinden waarvan de vorm hen aanstaat. Ze veranderen in de titel woorden door woorden die bij hun gedicht aansluiten. Zo heeft iedereen uiteindelijk een uniek gedicht met een unieke titel.

Variatie

Behalve met liefdesgedichten kan je ook met een heel ander type gedichten aan de slag, zoals oorlogsgedichten, gedichten over de natuur, over familie, enzovoort.

PRAKTISCH

Vanaf 14+

Lestijd: 50 min.

Nodig: gedichten, pen en papier, bord en bordstiften

© Carmien Michels

7. Schrijven: ik droom van...

DOEL

In deze workshop vertrekken we vanuit het thema 'Droom'. De leerlingen fantaseren over dit thema en spelen met klanken, alliteraties en rijm. Ze delen hun materiaal met elkaar en leren uit een ongestructureerde, absurde tekst een eigen tekst te destilleren, waar ze in een performance mee aan de slag kunnen.

STAP VOOR STAP

1. Opwarming: groepsbrainstorm (15 min.)

In het midden van het bord of de flipover staat in het groot het woord 'droom'. De leerlingen associëren vrij rond dit thema. Ze zeggen woorden en twee leerlingen noteren die op het bord. De leerkracht coördineert.

Nadat ze inhoudelijk hebben geassocieerd, zeggen de leerlingen nu woorden die rijmen op het woord 'droom'. De twee leerlingen aan het bord noteren.

Hierna komen klankherhalingen aan bod: de leerlingen bedenken woorden met de lange 'o' van 'droom' erin. Deze worden eveneens genoteerd.

Ga na of er voldoende variatie is: adjectieven, substantieven, werkwoorden en functiewoorden. Als er een duidelijk tekort is aan een bepaalde woordsoort, vraag hier dan naar.

Tenslotte zoeken we alliteraties. Leg kort uit wat een alliteratie is, indien nodig. De strips van Suske en Wiske reiken handige voorbeelden aan (bijv. De flierende fluter). Bij het thema 'droom' noteren de leerlingen woorden die beginnen met 'dr' of 'd'.

2. Kern: doorgeven! (20 min.)

De leerlingen krijgen elk een blad en zitten in een kring rond het bord of de flipover. Elke leerling ziet de woordenwolk op het bord goed.

De leerlingen schrijven in de rechterbovenhoek van het blad hun naam. Vervolgens schrijven ze het begin van de eerste zin op: 'ik droom van...' Dit vullen ze aan met woorden van het bord. Ze combineren die woorden tot een zin. Ze mogen de woorden aanpassen (bijv. een werkwoord ver-voegen) en ze mogen ook nieuwe woorden, die niet op het bord staan, toevoegen.

Vervolgens schrijven ze een tweede zin die inhoudelijk min of meer verder gaat op de eerste. Die hoeft niet meer te beginnen met: 'ik droom van...' Ook hier gebruiken ze woorden van het bord, die ze mogen aanpassen, en woorden die ze zelf vrijelijk toevoegen. Het is niet erg als de zinnen absurde kenmerken krijgen. Hoe zotter, hoe liever.

Na de tweede zin geven ze het blad door aan hun rechterbuur. Die schrijft een nieuwe zin, op-nieuw met de woorden van het bord en met eigen toevoegingen.

Het blad wordt verschillende keren doorgegeven. Verschillende auteurs schrijven mee aan het gedicht. Hoe vaak het blad wordt doorgegeven, hangt af van de sfeer en schrijf- en leeslust van de groep. Om verveling te voorkomen, kun je bij het doorgeven nieuwe opdrachten geven, zoals 'voeg nu een actie toe' of 'gebruik in deze zin veel alliteraties' of 'vermeld een plaats en tijdstip'. Dat de tekst op den duur niet zo veel steek meer houdt en ook niet meer zoveel met dromen te maken heeft, is kenmerkend aan deze oefening. Wel is het belangrijk dat je de focus legt op het poëtische: laat de leerlingen spelen met taal en op zoek gaan naar ware taalparels.

3. Slot: herwerken tot een eigen tekst (15 min.)

Als een tekst een x-aantal keer is doorgegeven, bezorgen de leerlingen de tekst aan de auteur van de eerste zin. Iedereen leest in stilte de zinnen die op zijn of haar blad staan. Dit zorgt meestal voor heel wat hilariteit.

Nu destilleren ze uit dit materiaal een eigen tekst. Eerst vraag je de leerlingen om wat ze interessant vinden in de tekst te omcirkelen: mooie woorden, grappige combinaties, leuke beeldspraak... Deze woorden en woordgroepen schrijven ze over op de achterkant van het blad. Hierop mogen ze woorden schrappen, veranderen en toevoegen. Ze maken vanuit het materiaal dat ze in groep hebben geschreven een nieuwe tekst die ze zelf boeiend vinden om te brengen.

De omvang van de uiteindelijke tekst hangt af van het taalniveau van de klas. Geef een gedichtlengte op waarop ze zich kunnen richten (bijv. vier of acht verzen). Leerlingen die snel klaar zijn, bedenken ook een titel, proeven of de woorden goed 'bekken' en kijken of het ritme nog bij te schaven valt.

Variatie

Het thema 'droom' is uiteraard te vervangen door een thema dat aansluit bij de leerinhouden.

PRAKTISCH

Vanaf 14+

Lestijd: 50 min.

Nodig: pen en papier, flipover of bord, bordstiften

© Carmien Michels

8. Verbeelding met bubbels

DOEL

We willen de deelnemers buiten het genormaliseerde taalkader doen stappen. De verbeelding heeft een enorme kracht, maar wordt vaak ingeperkt door grammatica, vastgelegde woordbetekenis en veelgebruikte zinsstructuren. Deze regels zijn uiteraard nodig om te communiceren, maar ze zetten soms een rem op de creativiteit. De resultaten van deze oefening zullen geen artistieke werken zijn. Ze richten zich op het proces van vrijheid en durf in de taal en bereiken pas bij herhaaldelijke uitvoering ook resultaat in het werk van schrijvers. Om een slammend effect te hebben in poëzie is de fantasie een belangrijke troef.

STAP VOOR STAP

1. Opwarming (10 min.)

Vorm met alle deelnemers een kring en gooi de spieren los. Zo krijgt de taalspier de nodige zuurstof. Maak een zin door elk om de beurt een woord te zeggen dat volgt op het vorige. De zin hoeft niet realistisch te zijn. De woorden volgen elkaar snel op, zodat een absurd verhaal ontstaat. De zin is grammaticaal correct. (*ik – ben – de – grote – miereneter – met – een – fles – boterhammen – in – mijn – oren ...*). Ga hier op z'n minst vier ronden mee door.

Hierna oefenen we kort op expressie, om het energiepeil nog iets op te drijven en de verbeelding te prikkelen. Veel mensen hebben een grote drempelvrees om lichamelijk ongewone posities in te nemen. De deelnemers proberen over deze drempel te raken. Ze lopen door elkaar in de ruimte en verzinnen een gekke manier om zich voort te bewegen. (*kruipend, stuntelig, springend, houterig, ...*) De overgave in de karikatuur is cruciaal. Vergroot een klein detail uit. Ga door tot iedereen (of toch bijna) zich overgeeft aan zijn fantasie om zich absurd door de ruimte te verplaatsen.

2. Schrijfoefening vanuit de fantasie (30 min.)

Neem pen en papier. Verzin een woord dat zo lang mogelijk is, door bestaande woorden aan elkaar te kleven. (*meeneemchineseslaapzakdieren, roodblauwevensterraambeglazingsinspecteur*). Vervolgens leest iedereen zijn woord luidop voor.

Daarna gaan ze aan de slag met klankassociatie. Splits het woord uit de vorige opdracht weer in de aparte woorden en schrijf de woorden bovenaan op een blad. Vorm daaronder klankrijmwoorden. Ze rijmen woord per woord, zodat je op papier een klankwaterval krijgt. Rijmen op de klinkers is voldoende, het woord hoeft niet vol te rijmen.

Rood blauwe venster raam beglazings inspecteur

Boot lauwe hengel baas bevragings directeur

Voor koude brengen klaar laagje scheur

De vierde rij bestaat uit volledig verzonnen woorden. Ze bevatten nog steeds het klankrijm.

Bloor krauwen tenfen haap opnagend vileur

3. Expressie (10 min.)

Tenslotte kiezen de leerlingen een woord uit de laatste rij en geven er een betekenis aan op basis van de klank, ze vinden als het ware een nieuw woord uit en bepalen zelf wat het betekent. Ze verklaren hun keuze, de afkomst en de betekenis voor de rest van de groep in een korte presentatie.

Variaties

1. We prikkelen de verbeelding door onrealistische situaties te schetsen die toch met een halve voet in de werkelijkheid staan. De verschillen tussen werkelijkheid en fantasie kunnen klein of groot zijn.

De deelnemers schrijven een gedicht over een onbestaande wereld. Hieronder staan enkele voorbeelden. Het is natuurlijk beter als elke deelnemer zijn eigen verbeelding gebruikt om een fantasiewereld te creëren en daarover een gedicht te schrijven. Ter inspiratie:

- beeld je in dat je in een onderwaterwereld woont;
- beeld je in dat de televisie niet bestaat;
- beeld je in dat je president van de wereld bent;
- beeld je in dat je leefde tijdens de middeleeuwen.

2. Tast de grenzen van je verbeelding af door een ode te schrijven aan een banaal voorwerp. Elke deelnemer kiest een (alledaags) voorwerp dat in de ruimte aanwezig is en prijst het op papier de hemel in. Daarna leest ieder om de beurt zijn gedicht voor, met de nodige overgave.

3. Schets met je fantasie een positief beeld. Som in een gedicht goede voornemens op. Treed hierbij uit het kader van de dagelijkse gewoonten. De leerlingen stellen een soort “regels voor een betere wereld” op. De tekst schrijven ze in de gebiedende wijs (ga morgen naar een koffiehuis en trakteer daar de eerste persoon die je tegenkomt, schrijf een brief naar de koning en vraag hem voor welke voetbalclub hij supportert, staar twee minuten naar een noot, ...). De regels mogen eender welke inslag hebben (idealistisch, absurd, humoristisch, maatschappijkritisch, utopisch, ...). Nadien leest iedereen zijn tekst voor.

4. Verplaats je in je verbeelding naar een plaats die je niet kent. Elke deelnemer kiest een plaats waar hij of zij nog nooit is geweest en schrijft een gedicht over de reis ernaartoe, de aankomst, het verblijf (hoe ziet de plaats eruit, wat ge je er doen, wie is er bij je, ...) en de terugreis.

PRAKTISCH

Vanaf 14+

Lestijd: 50 min.

Nodig: kranten, pen en papier

© Max Greyson

9. Hedendaagse troubadours

DOEL

De basis voor deze workshop is een middeleeuwse schrijfvorm, namelijk het verdubbeld rondeel. Het oorspronkelijke idee voor de workshop komt van de organisatie Slam Tribu uit Reims. Het is hier aangepast aan een Nederlandstalige context en we hebben oefeningen toegevoegd. Aan het einde geven we ook een theoretisch kader.

STAP VOOR STAP

1. Opwarming: rijmassociatie (10 min.)

Het bord of de flipover is verdeeld in twee kolommen. Boven de eerste kolom staat de hoofdletter A en boven de tweede kolom de hoofdletter B. Afhankelijk van een eventueel dag- of weekthema in de school, zoals de seizoenen, verkeer, zee- of bosklassen, ... schrijft de leerkracht onder elke hoofdletter al een woord. De moeilijkheidsgraad van de woorden hangt af van het niveau van de klas. Deze woorden zijn de kernrijmwoorden. De leerlingen geven woorden aan die rijmen met de kernrijmwoorden in elke kolom. Idealiter wisselen ze tussen kolom A en B. Eventueel deel je de klas in twee groepen: een A-rijmgroep en een B-rijmgroep. Twee leerlingen noteren de woorden met bordstiften. De leerkracht coördineert.

Voorbeeld:

	A-reeks	B-reeks
Kernrijmwoord	kijken	groet
Volgrijmwoord a en b	dijken	moet
Volgrijmwoord a en b	lijken	bloed
Volgrijmwoord a en b	rijken	zoet
Volgrijmwoord a en b	aanreiken	mamoet
Volgrijmwoord a en b	prijken	overvloed
...	...	...

2. Associatie op thema (10 min.)

De leerlingen verzamelen bijkomende woorden door te associëren op de rijmwoorden uit de vorige oefening. Ze zeggen alle associaties die ze maar hebben bij een of meerdere woorden uit de beide kolommen. Leerlingen schrijven de woorden op het bord en door te kleuren, onderlijnen, omcirkelen,... groeperen ze de woorden in thema's.

3. Eerste strofe: cadavre-exquistechniek (20 min.)

De leerlingen worden ingedeeld in groepen van vier. De leerlingen schrijven gelijktijdig en los van elkaar elk één vers van het openingskwatrijn van het rondeel.

Eén leerling van de groep schrijft een eerste versregel met het kernrijmwoord A als laatste woord van zijn versregel. Afhankelijk van het niveau leg je dit strikt op, of mag de leerling een woord uit de A-reeks kiezen.

De tweede leerling in de groep schrijft de tweede versregel met het kernrijmwoord B als laatste woord. Afhankelijk van het niveau leg je dit strikt op, of mag de leerling een woord uit de B-reeks kiezen.

De derde in de groep schrijft de derde versregel met een rijmwoord uit de A-reeks, of een ander woord dat rijmt.

De vierde in de groep schrijft de vierde versregel met een rijmwoord uit de B-reeks, of een ander woord dat rijmt. Zo ontstaat het eerste kwatrijn van het verdubbeld ronddeel.

De leerlingen lezen hun verzen aan elkaar in het groepje voor. Ze bespreken het kort en indien nodig passen ze het nog aan.

Dit geeft het volgende schematische overzicht:

Vers 1 = A

Vers 2 = B

Vers 3 = A'

Vers 4 = B'

Variatie

Je kunt als extra regel opleggen dat elk vers tien lettergrepen moet bevatten, of zelfs een metrum-schema van vijf jambiën. Dit is in de oorspronkelijke rondelen ook zo.

4. Volgende vier strofes (30 min.)

Elke leerling schrijft nu één strofe. Elke strofe moet voldoen aan het volgende schematische overzicht:

Strofe 1: ABA'B'

Strofe 2: abbA (geschreven door leerling 1)

Strofe 3: baaB (geschreven door leerling 2)

Strofe 4: abbA' (geschreven door leerling 3)

Strofe 5: baaB' (geschreven door leerling 4)

De verzen met dezelfde letter rijmen op elkaar. Elke leerling schrijft de strofe die eindigt op de versregel die hij/zij in het eerste kwatrijn schreef.

Variaties

5. De groep schrijft samen de volgende strofes.

6. De leerlingen schrijven een andere strofe dan die die hun vers bevat.

7. Elke strofe ontstaat opnieuw via de cadavre-exquistechniek, waarbij de leerlingen de verzen los van elkaar schrijven.

5. Laatste strofe (10 min.)

Deze strofe moet het gedicht samenvatten. Als enige regel geldt dat de helft van het eerste vers wordt herhaald als laatste regel van deze strofe. Er is geen vast rijmschema meer.

Deze strofe wordt samen door de hele groep geschreven.

Variatie

Je kunt ook ieder het gedicht op een eigen manier laten vervolledigen, of ze kunnen in groepjes van twee werken. Als dat in de vorige oefening al gebeurde, dan geef je de gemaakte teksten door aan een andere leerling of groep om de laatste strofe te vervolledigen.

Schematisch wordt dat: D-E-G-1/2A

6. Voordracht (20 min.)

Aangezien de troubadours en trouvères deze vorm gebruikten, laat het gedicht zich door het ritme en het strakke rijm heel gemakkelijk op het podium brengen. Eén iemand leest het gedicht voor, of de leerlingen in groep doen dat.

PRAKTISCH

Vanaf 16+

Lestijd: 100 min. (kan eventueel herleid worden tot 50 minuten (punt 2 weglaten en tijd inkorten voor de 4 strofes of als taak de strofes later uitwerken, uiteraard afhankelijk van moeilijkheidsgraad.)

Nodig: pennen, papieren, flipover of bord, bordstiften

© Philip Meersman (naar een idee van Slam Tribu)

THEORETISCH KADER

Bron: G.J. van Bork, D. Delabastita, H. van Gorp, P.J. Verkruijsse en G.J. Vis; Algemeen letterkundig lexicon. Dit standaardwerk staat ook integraal online op dbnl.org.

Rondeel

(http://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_02814.php)

Van oorsprong een zes- of achtregelig anoniem danslied, met wisselzang voor koor en solist, ontstaan in 13de eeuw in de Provence. Het is opgebouwd volgens het principe van de drieledigheid, met twee rijmklanken en een refrein, aanvankelijk door troubadour(s) en trouvère(s) als kunstlied beoefend en in de loop der jaren uitgegroeid tot een grotere omvang. Het kende een bloeitijd in de 16de eeuw. Het rondeel telt niet meer dan twee rijmen, bij voorkeur een alternantie tussen een mannelijk en een vrouwelijk rijm; gewoonlijk worden de beginverzen ook op het einde herhaald. Een heel bekend voorbeeld is het Egidiuslied (14de eeuw).

Verdubbeld rondeel

(http://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_00896.php)

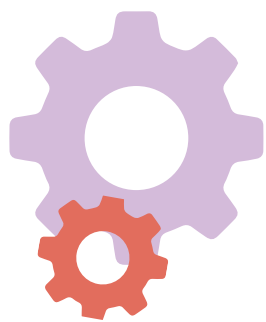
Dit is een bijzondere vorm van het rondeel.

De technische eisen die aan een verdubbeld rondeel worden gesteld, zijn de volgende:

Het moet zes kwatrijnen bevatten, waarbij de versregels van het eerste kwatrijn successievelijk als laatste regel van de vier volgende kwatrijnen worden herhaald. Het zesde kwatrijn moet vervolgens worden afgesloten met een zogenaamd rentrement, dat bestaat uit de beginwoorden (beperkt tot een halve versregel) van het gedicht.

Ook typerend is dat er slechts twee rijmklanken worden gebruikt.

RONDE 2

Performen

1. Spreken in medeklinkers en lettergrepen

DOEL

De leerlingen gaan op zoek naar klank, ruimte, ritme en timing. In deze reeks korte oefeningen (ook apart als opwarmingsoefening te gebruiken) deconstrueren de leerlingen het geschreven woord en gesproken klanken en geven ze een nieuwe betekenis aan klanken, tweeklanken, letters en woorddelen. Nieuwe woorden ontstaan uit de klankconstructie en leiden zo tot nieuwe begripsvorming.

STAP VOOR STAP

1. Voorstelling met medeklinkers (10 min.)

De leerlingen staan in een kring en stellen zich een voor een voor aan de hand van één medeklinker en woorden die beginnen met deze medeklinker. Ze zeggen deze woorden expressief. Ze lichten hun keuze niet toe, zeggen enkel de woorden die associatief en onmiddellijk in hen opkomen. De leerkracht staat in het midden en kiest willekeurig een leerling, zodat een spontane(re) reactie ontstaat. Elke leerling geeft vijf tot tien woorden. Zodra ze (lang) moeten beginnen nadenken, duidt de leerkracht iemand anders aan.

2. Aarden met klank of 'hoor de vijfhonderd jaar oude eik' (10 min.)

Alle leerlingen staan vrij in de ruimte, liefst buiten of in een sportzaal. In deze oefening bootsen de leerlingen met klank het vijfhonderd jaar durende groeiproces van een eik na. Ze raken daarvoor eerst de tenen aan en stretchen zich vervolgens met uitgestrekte handen en vingers tot een wiegende boom in de wind. Tijdens die trage beweging maken ze een geluid dat ze zich bij of rondom een boom inbeelden.

De leerkracht zet aan het einde een grote storm in gang en stuk voor stuk 'vallen' de bomen omver.

3. Klinken op de vrienden (10 min.)

De leerlingen staan opnieuw in een cirkel en stellen een vriend(in) voor met één klinker. Eén leerling begint met op expressieve manier maximaal drie woorden te zeggen die beginnen met de gekozen klinker en wijst daarna de gekozen vriend(in) aan. Deze herhaalt de oefening. Nadat hij/zij/hun iemand aangeduid heeft, stapt hij/zij uit de kring. De oefening herhaalt zich tot iedereen geweest is.

4. Een boek vol woorden, een wereld vol klanken (20 min.)

Verdeel de leerlingen in drie groepen. Elke groep krijgt één deel van de Dikke Van Dale.

Elke leerling opent zijn/haar deel op een willekeurige pagina en leest één kolom volledig voor zoals hij/zij dat wenst: elk lemma met zijn volledige uitleg, enkel de vetgedrukte woorden, enkel de alfabetische lijst, alles met de leestekens als woord, afkortingen zoals ze geschreven staan of de afkorting als betekenis-woord.

Variatie: de drie groepen houden de lezing gelijktijdig en tegen elkaar op.

5. Lettergrepen en grepen letters (20 min.)

Deze oefening werkt ook met een pagina uit Van Dale. Splits elk lemma in lettergrepen op en lees de lettergrepen als woorden. Je begint best met slechts een halve kolom, afhankelijk van het niveau van de klas. Bij voldoende tijd kun je ook de verklaringen bij de lemma's in lettergrepen splitsen.

Bijvoorbeeld: flip side; flip stick; flip top; flirt; flir ta tie; flir ta tion; flir ten; flit; flits; flits ac cu mu la tor; flits ap pa raat; flits bel; flits blok je; flits boog; flits ca me ra

In een volgende ronde splitsen ze de woorden op een andere manier dan in lettergrepen. Dat lezen ze voor. Klanken zijn hierbij belangrijker dan een correcte opsplitsing in lettergrepen. Ga na welke nieuwe woorden 'gevonden' worden.

Bijvoorbeeld: f lip si de; fli pst ick; fl ipt op; f l i r t; fl irtatie; f lirtat ion; f lir t en; f lit; f lits; flit sacc u mu lat or; f l it sap pa ra at; fli tsb el; f li tsbl ok j e; fli tsb oog; f li tscam era

6. Ritme, plaats, rijm of "de VanDalen" (30 min.)

De drie groepen (of bij een groot aantal leerlingen zes) nemen elk twee kolommen (variatie: neem twee kolommen uit twee verschillende bladzijdes). Ze bereiden een korte performance voor. Elke groep wordt onderverdeeld in drie kleinere groepjes. Dit kunnen ook drie individuen zijn.

De subgroepjes gaan als volgt te werk (reken op ongeveer 10 minuten voorbereidingstijd):

Subgroep 1: schrijft de woorden uit de twee kolommen alfabetisch onder elkaar en splitst ze op in lettergrepen.

Subgroep 2: schrijft om en om de woorden uit de twee kolommen (eerste woord is eerste woord uit de eerste kolom, tweede woord is eerste woord uit de tweede kolom, derde woord is tweede woord uit de eerste kolom, vierde woord is tweede woord uit de tweede kolom,...) en splitst ze op in lettergrepen.

Subgroep 3: noteert de meest voorkomende klanken uit de woordlijsten. In ons voorbeeld zou dat "f", "l", "is", "rt", "st", "at", "sc", "scb", "fl", "ts", "pt" zijn. De leerlingen zullen zo dadelijk deze klanken voorlezen, niet staccato maar eerder lang (één klank per ademhaling), melodisch en met verandering van toonhoogte.

Nu presenteren de groepen, op het ritme van de metronoom, een voor een hun klankrepresentatie van hun pagina uit Van Dale. De groepen kunnen wanneer ze tijdig klaar zijn even oefenen.

De leerkracht zet de metronoom aan, ergens tussen 110 en 170 tellen per seconde. Men begint best wat langzamer en kan later een sneller tempo uitproberen. De drie subgroepen lezen gelijktijdig hun tekst op het ritme. Hierbij zal opvallen dat subgroep 1 de basistoon zet, subgroep 2 een variatie brengt en subgroep 3 voor het melodieuze element zorgt.

Het eindresultaat is een zogenaamde "VanDalen"-klankperformance.

PRAKTISCH

Vanaf 12+

Lestijd: 100 min.

Nodig: Dikke Van Dale (3 delen), ruimte, metronoom (je kunt ook <http://www.metronoomonline.nl> gebruiken), losse papiervellen en pennen

© Philip Meersman

2. Het beest in jezelf

DOEL

Bij slam poetry gaat het om de combinatie tekst en performance. Een goede manier om je tekst uit te proberen is hem voor te dragen alsof je een dier bent. Op die manier ontstaan er originele en geloofwaardige nuances in je lichaamstaal en stemgebruik. Deze techniek is gebaseerd op een van de facetten van 'method acting'.

STAP VOOR STAP

1. Opwarming (10 min.)

De groep staat in een kring en schudt de spieren los. Iedereen bedenkt een naam voor zichzelf in gebarentaal en toont het gebaar aan de anderen. Voor de rest van de les spreken ze de anderen niet aan met de echte naam maar met zijn of haar "gebarenaam". Voor de keuze van de naam inspireren ze zich op hun haarstijl, op gewoonten, op een karaktertrek of door iets van zichzelf uit te vergroten. Wees creatief en gebruik een grote dosis fantasie om een gebarenaam te verzinnen!

2. Het beest wekken (10 min.)

De leerlingen gaan op de grond liggen en sluiten hun ogen. Ze bedenken een dier waar ze van houden of waarmee ze zich verwant voelen. Ze openen hun ogen en staan op met het dier in hun gedachten. Ze wandelen door de ruimte en bewegen zich voort zoals het dier dat zou doen. Ze hoeven niet te kruipen of te springen, maar wel subtiel de bewegingen en het karakter van het dier over te nemen. Bijv. een muis is voorzichtig nieuwsgierig, een haan is trots, een neushoorn is log en onverschillig, ... De dierenrol hoeft dus niet extreem te zijn en ook niet honderd procent duidelijk voor de medeleerlingen. Het gaat erom een intentie in hun bewegingen te leggen.

3. Het beest loslaten (30 min.)

Nu komt de tekst erbij. Liefst van al gebruiken de leerlingen een eigen tekst die ze uit het hoofd kennen. Een bestaande tekst aflezen mag natuurlijk ook.

Het is belangrijk dat de gekozen tekst en het gekozen dier ofwel in één lijn liggen, ofwel erg contrasteren. Een intieme tekst door een brulbeer of een sterk gedreven tekst door een mier kunnen ook grappig en krachtig zijn.

In een eerste fase blijven de leerlingen kriskras door de ruimte wandelen en zeggen ze hun tekst op. Ze bewegen zich nog steeds voort met het gekozen dier in het achterhoofd. Door kleine gebaren of tics laten ze het dier doorsijpelen in de tekst. Naast lichaamstaal zijn ook stem, toonhoogte en ritme aangepast aan het dier dat ze spelen. Let op: het dier mag niet te groot worden. Hoe subtieler het dier wordt verwerkt in de voordracht, hoe geslaagder het effect.

In de tweede fase dragen de leerlingen om beurt de tekst voor. De anderen zijn de toeschouwers. Achteraf mag de groep raden welk dier er achter de tekst verscholen zat.

PRAKTISCH

Vanaf 12+

Lestijd: 50 min. (stap 1 kan wel meer tijd vragen bij grotere groepen)

Nodig: een grote ruimte

© Max Greyson

3. Gedichtenbattle

DOEL

De leerlingen gaan met teksten aan de slag die ze in vorige lessen hebben geschreven. Ze leren in intonatie te variëren en het lichaam en de ruimte te gebruiken ter ondersteuning van een expressieve zeggingsmanier. Ze komen uit bij een ludieke strijd om de aandacht van het publiek.

STAP VOOR STAP

1. Opwarming: lichaam en parameters (10 min.)

In kring doen we een korte lichaamsopwarming. De leerkracht doet voor en de leerlingen doen na: het hoofd traag kloksgewijs draaien, vervolgens tegen de klok in, de schouders optrekken en loslaten, de armen losschudden, het bovenlijf, vervolgens de heupen wiegen en de benen lostrappen. We eindigen met een diepe zucht, waarbij we het bovenlijf als een lappenpop naar voren laten vallen.

Vervolgens zegt iedereen om de beurt hun naam op een expressieve manier en met een beweging. Geef vooraf enkele parameters op: hoog, laag, snel, traag, luid, stil, als een pastoor, als een operazangeres, ... Ze zijn vrij in de keuze van de parameter en de beweging die ze bij het zeggen van hun naam maken.

2. Kern: parameters en ruimte (20 min.)

De leerlingen lopen kriskras door de ruimte en zeggen hun tekst op volgens een parameter die de leerkracht oplegt. Als de leerkracht in de handen klapt, krijgen ze een nieuwe opdracht. Ze beginnen bijvoorbeeld erg stil, vervolgens spreken ze die erg boos uit, daarna als een legercommandant, enzovoort. Ga op zoek naar ludieke parameters.

Verdeel de leerlingen in groepjes van drie en laat ze zich over de ruimte verspreiden. Om de beurt zeggen ze in hun groepje een zin van hun tekst en dat op een expressieve, vreemde, aandachttrekkende manier. Ze beginnen met elk de eerste zin, vervolgens de tweede, enzovoort. De groepjes blijven behouden, maar ze krijgen als bijkomende opdracht de ruimte en hun lichaam te verkennen. Telkens iemand van het groepje een zin heeft gezegd, gaat die op een andere plaats staan en neemt hij of zij een andere houding aan. Deze houding en plaats heeft invloed op de zeggingsmanier van de volgende zin: als een leerling bijvoorbeeld in een hoekje kruipt, heeft dit een heel ander effect dan wanneer hij of zij op een tafel klimt.

Spoor de leerlingen aan om niet alleen ergens te staan, maar ook te springen, liggen, zitten, op, onder of achter iets, ... Het is aangewezen om een grote ruimte ter beschikking te hebben met veel mogelijkheden.

De groepjes van drie voegen zich stilaan samen tot groepjes van zes, twaalf en ten slotte tot de hele groep. Ze blijven hun zinnen zeggen. Wie wanneer een zin zegt, is niet bepaald. De leerlingen nemen zelf het woord en zeggen een zin op een expressieve manier, vanuit een bepaalde positie, en zijn tegelijkertijd zo hoffelijk om de andere leerlingen aan het woord te laten.

3. Slot: gedichtenbattle (20 min.)

De leerlingen doen nu hetzelfde voor de klas als publiek. Deel ze op in groepjes van twee of drie. Zij brengen hun tekst voor de andere leerlingen, maar niet om de beurt. Ze moeten de ander onderbreken en de aandacht van het publiek afsnoepen. Aandacht krijgen ze door te variëren in

parameters, houding en positie in de ruimte. Moedig assertiviteit en durf aan, maar eis tegelijkertijd ook een vorm van hoffelijkheid: men laat de ander eerst zijn of haar zin afmaken, om er dan onbarmhartig zelf een zin tussen te gooien en zo lang mogelijk door te gaan met spreken tot een ander weer de aandacht van het publiek van je afpakt.

Deze gedichtenbattle is zeer ludiek bedoeld: hoe extremer, hoe beter. Het is wel een strijd om aandacht, maar het gaat meer om het spel dan om de competitie. Er worden geen winnaars of verliezers aangeduid.

Variatie: de leerlingen gaan aan de slag met tekstmateriaal dat niet van henzelf is.

Variatie: geef de rol om nieuwe parameters op te leggen in stap twee aan een leerling.

PRAKTISCH

Vanaf 12+

Lestijd: 50 min.

Nodig: tekstmateriaal en een grote ruimte met diverse mogelijkheden

© Carmien Michels

4. Tableaus

DOEL

De leerlingen maken kennis met lichaamspercussie en tableaus. Ze combineren die met eigen teksten en werken in groepjes toe naar een performance die inhoudelijk, ritmisch en beeldend interessant is.

STAP VOOR STAP

1. Opwarming: body percussion (10 min.)

De leerlingen staan in een kring. De leerkracht geeft een 'klap' door aan zijn of haar linkerbuur: de leerkracht klapt in zijn of haar handen in de richting van deze leerling. De leerling geeft dit vliegensvlug verder door en zo gaat de klap de hele kring rond.

De leerkracht voegt telkens iets toe. Eerst slaat hij of zij met de vlakke hand op de borst en geeft vervolgens de klap door. De leerling ernaast herhaalt dit: eerst een slag op de borst, gevolgd door een klap in de handen.

Hierna kun je een vingerknip toevoegen: eerst een slag met de rechterhand op de borst, dan een vingerknip met de rechterhand en vervolgens de klap in de handen naar de linkerbuur.

Als enkele variaties de kring zijn rondgegaan, gaan we de lichaamspercussie synchroniseren. De leerkracht telt af en de groep doet tegelijkertijd de volgende slagen: klop op de borst, vingerknip, klap in de handen.

Een tweede ritme om in te oefenen is: klop klop – knip – klap – knip.

Ten slotte kun je deze twee na elkaar uitvoeren en enkele malen herhalen: klop – knip – klap – klop klop – knip – klap – knip.

2. Verkenning: tableaus maken (30 min.)

De leerlingen worden in groepjes van vier of vijf onderverdeeld. Per groep duidt de leerkracht een coördinator aan. De leerling maken nu tableaus: stilstaande beelden van een bekend tafereel. Bijvoorbeeld bij het tafereel 'De geboorte van Jezus' houdt een Maria een denkbeeldige Jezus vast, een Jozef staat beschermend bij de moeder met kind, en drie koningen knielen voor het kind.

Door iedereen gekende sprookjes of nieuwsgebeurtenissen zijn handig om van te vertrekken.

Een andere optie zijn foto's uit de actualiteit of afbeeldingen van kunstwerken. Eerst krijgen alle groepjes dezelfde opdracht, bijv. Maak een tableau uit het sprookje Sneeuwwitje. Wie en welk moment uit het verhaal in beeld komt, kiezen de leerlingen zelf. De coördinator van elk groepje zorgt dat iedereen een functie krijgt en kijkt – voor hij of zij een plaats inneemt in het tableau – of het beeld min of meer klopt. Bij het stilstaande beeld horen geen geluiden, het tableau is als een foto die getrokken wordt. De verschillende groepjes stellen de resultaten aan elkaar tentoon en kijken naar de gelijkenissen en verschillen. Elk groepje krijgt feedback van de leerlingen of leerkracht: wat is niet zo duidelijk, wat zou een interessantere compositie zijn, enzovoort.

Vervolgens krijgt elk groepje een verschillend tafereel toegewezen. De groepjes weten niet van elkaar welk tafereel ze zullen naspelen. Als de tableaus in elkaar zitten, raden de leerlingen welk sprookje, nieuwsfeit of schilderij ze voorstellen. Ook hierop krijgen ze feedback.

Voor het maken van de tableaus is het erg fijn als ze gaandeweg attributen of verkleedkleden kunnen gebruiken.

3. Kern: Tableaus en ritme combineren met eigen teksten (30 min.)

De leerlingen nemen nu de teksten die ze in een eerdere les hebben gecreëerd. Ze zullen in groepjes van vier een totaalperformance maken waarin ze tekst, lichaamspercussie en tableaus combineren. Elk groepje krijgt een nieuwe coördinator.

In de eerste plaats leest iedereen zijn eigen tekst voor in het groepje. De leerlingen bespreken, onder leiding van de groepscoördinator, welk tableau ze bij het gedicht zullen maken. Elk gedicht krijgt een ander tableau. Dit oefenen ze in: om de beurt leest iemand zijn of haar gedicht voor, terwijl de anderen een tableau maken.

Nu gaan we op zoek naar ritmische verbindingen tussen de gedichten: voor en na elk gedicht voeren ze in groep een lichaamspercussie uit. Dit is niet het voorbeeld uit de opwarming: ze zoeken een eigen ritme-element. Ze kunnen bijvoorbeeld stampen met hun voeten, klappen in de hand en eindigen met het sissen van de tongen.

We komen uit bij een performance die met een ritmisch element aanvangt door de groep, gevolgd door het gedicht van één persoon met op de achtergrond het tableau van zijn groepsleden, met hierna steeds een afwisseling van lichaamspercussie en gedichten. De leerkracht loopt rond om bij te sturen.

4. Slot: performance voor de groep (30 min.)

Elk groepje brengt zijn performance voor de groep. Elk groepje mag zelf kiezen hoe het publiek opgesteld is en waar zij zelf staan. De ene groep kan recht voor het publiek staan, een andere groep kan in een cirkel rond het publiek beginnen. De leerlingen luisteren en kijken met aandacht naar elkaar en geven elkaar een luidruchtig, stormachtig applaus.

Variatie

Groepjes die goed doorwerken, kunnen teksten mengen. Hierbij draagt de ene persoon bijvoorbeeld enkele zinnen voor, een volgende leerling reageert met een andere strofe, enzovoort. Er kunnen hierbij ook veel meer tableaus worden gecreëerd.

Het is steeds erg fijn om te werken met ritme-instrumenten: tamboerijn, beatrijng, cabasa, castagnetten, triangel, koebel, vibraslap, maraca's, bellen, guiro, regenmaker, woodblock, schellenraam, shakers, Ze geven een extra ludiek effect aan de performances.

PRAKTISCH

Vanaf 14+ (eventueel al vanaf 12)

Lestijd: 100 min.

Nodig: tekstmateriaal, grote ruimte, verschillende ideeën om tableaus te maken, eventueel verkleedkleden, attributen en ritme-instrumenten

© Carmien Michels

5. Tekst2stage

DOEL

De leerlingen gaan met teksten aan de slag die ze in vorige lessen hebben geschreven. Zowel in groep, duo's en individueel brengen ze teksten van zichzelf, maar vooral van anderen. Op die manier ontdekken ze hoe anderen hun eigen werk lezen, brengen en interpreteren. Dit zorgt voor diepere inzichten in de eigen tekst, maar stimuleert ook de luistervaardigheid.

STAP VOOR STAP

1. Prepare the stage (5 min.)

De leerlingen maken een kring en leggen in het midden van de kring één (als iedereen er twee heeft, twee) van hun zelfgeschreven teksten op een stapel. De leerkracht legt daarnaast een stapel met zogenaamd klassieke gedichten en een derde stapel met liedteksten. (eventueel kunnen de klassieke gedichten en liedteksten op één stapel worden gelegd.) Voor de gedichten kun je gebruikmaken van bloemlezingen (bijvoorbeeld die van Komrij, Deleu, Stassijns en Van Strijtem, Van Bastelaere, ...). Zorg in je keuze van gedichten dat ze ritme hebben. Nederlandstalige liedteksten vind je onder andere op <http://www.scip.be> (onder het lemma 'kleinkunst').

Schud elke stapel door elkaar, zodat de volgorde verandert. Elke leerling neemt één papier van elke stapel. Als ze hun eigen tekst hebben, nemen ze een andere. Afhankelijk van tijd en groepsgrootte kan men twee teksten per stapel nemen of per duo één tekst van elke stapel. De leerlingen gaan in duo's bij elkaar zitten.

Het leuke aan deze workshop is het meccanoprincipe: de optionele delen kun je weglaten, maar ook langer laten duren. Je kunt de opdrachten samen aan de leerlingen geven en er één performance met één discussiemoment aan het eind van maken. Afhankelijk van de beschikbare tijd en het aantal leerlingen pas je deze workshop aan. Als alle opdrachten gelijktijdig worden gegeven en de leerlingen naar één performance van alle teksten werken, duurt deze eerste fase eerder tien tot vijftien minuten.

2. Duet (15 min.)

De duo's bekijken samen hun gekozen teksten. Ze bereiden een performance van die teksten voor als duo. Ze krijgen vijf minuten voorbereidingstijd.

Eerst nemen ze de liedtekst. Ze gaan deze tekst als duo expressief lezen (niet zingen!).

Ze spreken af wie welk fragment brengt en/of markeren met fluo of pen wat ze samen voorlezen.

Ze zoeken naar een expressieve interpretatie die een meerwaarde geeft.

De duo's brengen de liedtekst voor de hele groep.

3. Discussie (10 min.) (optioneel)

De leerlingen bespreken kort wat ze de leukste performance vonden, de meest ontroerende,...

Hierbij gaan ze ook in op de interactie tussen de twee performers. Wat is de toegevoegde waarde van een duo? Ze kunnen hierbij vergelijkingen met hedendaagse pop en rock maken.

4. Klassiek met een klankje (20 min.)

De duo's zitten opnieuw samen en nemen het klassieke gedicht.

Met de feedback uit de discussie gaan ze aan de slag. Ze krijgen tien minuten voorbereidingstijd om samen het klassieke gedicht te brengen op een expressieve manier. Ze vullen dit aan met een

klanklandschap dat voor hen bij het gedicht past. De leerlingen gebruiken daarbij de meest voorkomende klinkers en medeklinkers die in het gedicht of een strofe voorkomen. Ze kunnen kiezen voor een ritmische aanpak, een rap of beatboxversie of een klanklandschap. Aan hen de keuze. Enige vereiste is dat ze – naast aandacht voor het tekstuele aspect van het gedicht – ook aandacht besteden aan de sfeer. De soundscape benadrukt die sfeer, zorgt dat de luisteraar wordt voorbereid op spanning, romantiek, actie... De duo's brengen de tekst voor de groep.

5. Discussie (10 min.) (optioneel)

De leerlingen bespreken kort wat ze de leukste performance vonden, de meest ontroerende,... Welk klanklandschap paste het beste bij het gedicht? Hoe versterkte die de inhoud? De leerlingen geven ook uitleg bij hun klankkeuze en vertellen welke moeilijkheden ze ondervonden en hoe de interactie verliep. Werd volgens hen de klassieke tekst door het klanklandschap interessanter, levender, echter, hedendaagser, saaier,...? Wat is de toegevoegde waarde van zo'n klanklandschap? Ze kunnen hierbij vergelijkingen met diverse filmgenres maken zoals horror, thriller, romantische film, muziekfilm,...

6. Dialoog van een ander (20 min.)

De duo's zitten opnieuw samen en nemen de twee teksten van klasgenoten. Met de feedback uit de discussie gaan ze aan de slag. Ze krijgen tien minuten voorbereidingstijd om van de twee gedichten een dialoog te maken. Ze mogen enkel de lijnen van de tekst gebruiken en behouden de volgorde. Ze zoeken daarbij naar de emoties in de gedichten en roepen deze emoties op in hun performance. Ze kunnen de teksten in vraag-antwoord brengen, bijvoorbeeld alsof ze een hoogoplopende ruzie hebben, of alsof ze niet naar elkaar willen luisteren, alsof ze elkaar de liefde verklaren, alsof ze een boodschappenlijstje aflezen, een telefoongesprek voeren, roddelen...

Tijdens hun performance is het wel de bedoeling dat de toeschouwers de inhoud van beide teksten nog kunnen volgen.

De duo's brengen de tekst voor de groep.

7. Discussie (10 min.) (optioneel)

De leerlingen bespreken kort wat ze de leukste performance vonden, de meest ontroerende, welke performance de inhoud van de tekst deed openbloeien, welke gevoelens, beelden, woorden, ... werden versterkt door het duet. Was de performance $1+1 = 3$ of niet?

8. Kers op de taart (10 min.)

De leerlingen geven de teksten terug aan de oorspronkelijke auteur.

Met de informatie die de auteur kreeg en de feedback op de verschillende performances gaat hij/zij/hun aan de slag. De auteur brengt een klankperformance waarbij hij/zij/hun slechts drie woorden uit het oorspronkelijke gedicht mag gebruiken en voor de rest enkel klanken en beweging. De auteur brengt zo de emoties en de betekenis in het gedicht ruimtelijk en via klanken (en die drie woorden) over aan de medeleerlingen.

Variatie

De leerlingen geven de teksten terug aan de oorspronkelijke auteur. Met de informatie die de auteur kreeg en de feedback op de verschillende performances gaat hij/zij/hun aan de slag.

In het duo van de auteur leest de partner de tekst terwijl de auteur zelf een klank- en bewegings-performance brengt bij de eigen tekst. De auteur brengt zo de emoties en de betekenis in het gedicht ruimtelijk en via klanken over aan de medeleerlingen, terwijl de partner de tekst 'droog' (emotieloos) leest.

9. Discussie (10 min.) (optioneel)

De leerlingen geven aan welke emoties er bij welke performance werden uitgebeeld, welke betekenis de woorden en klanken en de bewegingen aan de tekst toevoegden,...

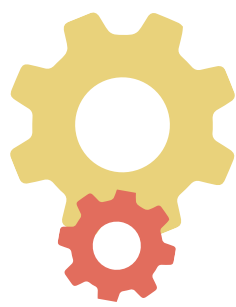
PRAKTISCH

Vanaf 16+

Lestijd: 100 min.

Nodig: ruimte, eerder geselecteerde klassieke gedichten en liedteksten uitgeprint, eigen geschreven teksten geprint, fluostiften, pen, papier

© Philip Meersman

EXTRA TIME

BEGELEIDING IN DE KLAS?

Zoek je een ervaren begeleider voor een workshop in de klas? Neem dan contact op met een van de volgende organisaties:

ARType vzw

Stelt zich tot doel om nieuwe, relevante, eigentijdse kunstvormen te ondersteunen en met elkaar in aanraking te brengen. Daarbij willen we groeikansen creëren voor beginnende en gevestigde artiesten door middel van eigen producties, samenwerkingen, opleidingen of andere ondersteunende of vormende activiteiten.

Woordkunst staat centraal bij ARType, in geschreven en geproken vorm. Het behoort tot de doelstellingen om hedendaagse nichevormen zoals slam poetry meer op de voorgrond te brengen en bij een groter publiek bekend te maken.

Te Boelaerlei 96, 2140 Borgerhout
artypevzw@gmail.com
artypevzw.be

TRILL

Bij TRILL vinden álle kinderen en jongeren hun plek om zich uit te drukken op een creatieve manier. Met workshops, activiteiten en projecten die vanuit henzelf komen, experimenteren we met verschillende kunstvormen. Zo blijven we ontdekken, blijven we groeien, blijven we trillen.

OPEK (Openbaar Entrepot voor de Kunsten),
Vaartkom 4, 3000 Leuven
(016) 24 66 24
info@trill.be

Creatief Schrijven vzw

Creatief Schrijven vzw is de expertise-organisatie voor wie schrijven niet laten kan. We ondersteunen, adviseren en begeleiden schrijfliefhebbers en bieden hen een podium met wedstrijden en projecten. We organiseren schrijfcursussen en bieden manuscriptbeoordeling aan. Dankzij workshops in scholen en bibliotheken inspireert onze jongerenwerking ook de volgende generatie slammers met woorden en taal. Creatief Schrijven vzw zet haar schouders mee onder het Belgisch Kampioenschap Poetry Slam.

Gitschotellei 138, 2600 Antwerpen
02 229 09 90
info@creatiefschrijven.be
www.creatiefschrijven.be

WILLEN JONGEREN ZELF MEER DOEN MET SLAM POETRY?

Nu en dan zit er iemand in je klas die met zijn of haar teksten naar buiten wil treden en die ook iets te bieden heeft. Steun hen daarin, wie weet wat voor moois eruit bloeit.

Zo kunnen ze hun gedichten publiceren op het online kansenplatform **www.azertyfactor.be**. Ze kunnen er ook deelnemen aan wedstrijden en elke week selecteert een persoon uit het boekenvak een tekst die in de kijker wordt gezet.

Wie met zijn gedichten de podia wil bespringen, vindt een hele reeks open podia in Vlaanderen. Er is vooreerst **De Sprekende Ezels** die één keer per maand het podium aan onder andere dichters geeft: in Leuven, Gent, Antwerpen, Brussel, Turnhout en Mechelen. Verder is er vooral in Antwerpen een hele reeks open podia: **Ballonnenvrees**, **Gedempte Tongen**, **Mama's Open Mic**, **De Muzeval**, **You on Stage** en mogelijk vergeten we er nog enkele. In Gent kun je onder andere maandelijks terecht op Stemschot.

MEER LEZEN?

In de publicatie **Poetry Slam Poetry** leer je wat slam poetry is en hoe een poetry slam te organiseren. Je krijgt ook tips en tricks om zelf aan de slag te gaan.

Download de publicatie gratis op <http://creatiefschrijven.be/shop>.

Op www.beslam.be vind je alles over het Belgisch Kampioenschap Poetry Slam.

